Tisztelt Szerkesztőség!

A Bókayak

Emlékek III. Jánosról

Élvezettel olvastam Kovács Juditnak a Bókayakról írt két cikkét, mert III. Jánosra sokat gondoltam – olvasása közben. Hozzá sok kedves emlék fűz.

Bókay János, az író a harmincas évek közepe táján a Budapesti Hírlap főszerkesztője volt. A lapot 1881-től 1925-ig Rákosi Jenő szerkesztette túlzó nacionalista szellemben. Örökké harcban állott a haladóbb magyar írókkal.

Hogy Bókay miképpen került oda, nem tudom. Ám tény, hogy idegenkedett a szélsőséges hangtól. Csöndes, utánozhatatlan finom mosolyú ember volt.

Bókay felajánlotta nekem a Budapesti Hírlap rejtvényrovatának vezetését. Akkoriban én már eléggé ismert rejtvényszerkesztő voltam. Örömmel kaptam ajánlatán, és 1936. május közepén megjelent első keresztrejtvényem, majd sorban a többi is, egészen a lap megszűnéséig.

Volt a fejtőim között egy kellemetlen szokású tanárember. Később tőle tudtam, hogy vasárnap reggelenként a fürdőkádban fejtette rejtvényeimet, amíg nem végzett velük. Aztán szépen kipécézte a meghatározásokból a nem egészen pontosakat, és azokat levélben kifogásolta.

Akkoriban nem volt értelmező szótár, s így magamnak, fejből kellett a meghatározásokat megírni. Ahhoz, hogy azok a tanár úrnak is megfeleljenek, nyelvésznek kellett volna lennem. Legalább egy „hiba" mindig akadt, és jött a levél.

Szerda délelőttönként az asztalomon volt a soros panasz, és rajta Bókay püspöklila ceruzájával a szöveg: ref! Ez azt jelentette, hogy be kellett menni hozzá – a lapzárta után, úgy fél kettő óra tájban. Addig ugyanis nem ment haza, amíg a lap le nem ment a gépekről.

Ezek a referádák nem voltak kellemetlenek, csendesen boncolgatta a panaszos kifejezéseket, s így sokat tanulhattam tőle. A kellemetlen csak az volt, hogy feleségem sokáig nem hitte el, hogy éjjel három óra előtt éppen a szerkesztőségből érkeztem haza.

Egy alkalommal beléptem Bókayhoz, aki ismét ügyeletes volt. Szobájában csupán a zöld ernyős íróasztali lámpa égett. Előtte nyitott könyv lapjai. Kíváncsi lettem, mi lehet ez a könyv. Megkérdeztem. – Jókai – mondta.

Jókai? – csodálkoztam –, hiszen könyvei többnyire iskolai kötelező olvasmányok voltak. Amit te most itt olvasol, az Aranyember, pláne.

– Emil, ha szépen és jól akarsz magyarul írni, olvassad csak szorgalmasan a Jókai-könyveket.

– Rendben van, jó – mondtam –, de neked is szükséged van még erre?

– Jókait nem lehet utolérni, sokat lehet tőle tanulni – válaszolta.

És még egy emlék: az egyik héten kimaradt a tanár úr levele, és nem volt püspöklila „ref" sem. A titkárságtól jött egy üzenet: a főszerkesztő úr vár – természetesen éjfél utánra.

– Ma valóban nem érkezett levél a tanár úrtól?

– Nem, nem érkezett – mondtam.

Akkor megérdemelsz tőlem egy szabadjegyet – és fiókjából elővett egy színes papírszeletkét –, jó mulatást.

A Vígszínházban az ő darabját adták: Megvédtem az asszonyt címmel, Fényes Alice-szal a főszerepben.

Valló Emil
Balassagyarmat

Petőfi, az apatikus?

A lap július 28-i számában egy meglepően újat mondó, illetve feltételező cikk jelent meg Nem ágyban, párnák közt... címmel egy ostende-i olvasó tollából. A „főbelövetés – lelkiismeret-furdalás – apatikusság – halál" képlet elnagyoltan és számos tényhibával kezeli a költő utolsó napjait. A jelentősebb Petőfi-monográfiák ismeretében megpróbálom korrekciós észrevételeimet összefüggéseiben leírni.

Petőfi Mezőberényből a családjával (és a dajkával) indult Erdélybe, míg Egressy csak másnap, Tordán csatlakozott hozzájuk. A július 17-i indulás dátumát egyébként *Ferenczi* Zoltán közli, de a 20-át valószínűsíti *Dienes* András, aki korszerűbben és szélesebb körben kutatott.

A székelyudvarhelyi „főbelövetési incidensnek" semmiféle hiteles bizonyítéka nincsen, hacsak annak nem számítjuk Egressy jó évtizeddel később tett idézett visszaemlékezését, saját érdekeltségű színházi újságjában. Ezen incidensről azonban sem a helyszíni tanúk soha meg nem emlékeztek, sem pedig Egressy említést nem tett alig három évvel későbbi törökországi napjójában. (Csak megjegyzem, hogy az idézett szövet szerint is Petőfi egyik tisztje volt az, aki a hivatalos jelentést tette volna, s nem Petőfi a vélt feljelentő.)

Báró *Gamerra* Gusztáv huszárszázados beosztása térparancsnok (mai szóhasználattal: helyőrségi parancsnok) volt. E minőségében alig tartózkodhatott a csata irányító pontjánál, a Monasztériánál, mint ahogy nem is látták arrafelé. Tény, hogy július 30-án a vezérkar – így Petőfi is – együtt ebédelt Székelykeresztúron, a Macskásy-udvarban. (Elvileg itt és ekkor figyelmeztethette, de Gamerra-féle visszaemlékezéssel még nem találkoztam). Petőfi a délutánt és a kora estét Vargáéknál töltötte, ahol az akkor 13 éves *Varga* Domokosnak módjában állt őt megfigyelni. Későbbi feljegyzésében semmi „extrát" nem közöl. Még aznap este Petőfi néhány katonatársával együtt átment a Szakál-fogadóba, ahol – *Vass* József tiszttársa szerint – *Rácz*ó János cigányprímás muzsikájára igencsak csendben, de mulattak: „csak fület hajtottak a nótának".

Lengyel József sebészorvos segélyhelye nem a Monostor-kertben, hanem a Sárpatak hídja mellett volt felállítva. A Monostordombi kertben Bem tartózkodott vezérkarával. Petőfi a csata idején többször is ide jött, de Bem mindig – igen erélyesen! – „visszazavarta".

Volt-e Petőfi (valaha is) apatikus?

A kérdés megválaszolása nem könnyű feladat. Azt viszont bizton mondhatjuk, hogy élete utolsó napjaiban nem. Erről tanúskodnak Júliához intézett utolsó levelei, alig 8 hónapos kisfia iránti lelkesedése.

Az pedig, hogy egy feltételezett incidens feltételezett felelősségterhe nyomasztotta-e volna – valószínűtlen. Bemtől az efféle gyorsított főbelövési eljárások nem voltak szokatlanok, valamint azt se felejtsük el, hogy aktív hadműveleti területen súlyos katonai függelemsértés történt, ha történt egyáltalán.

Miért volt „lassú", miért volt „késlekedő" a menekülésben? Ma sem tudjuk. De tény, hogy a Sárospatak hídja környékén találkozott először a háború véres iszonyatával. (Más a költészet, más a valóság!) Elképzelhető (és itt én is egy feltevéssel élek csupán), hogy a véres fizikai látvány átmenetileg, sajnos éppen a néhány kihasználható kritikus pillanatban mintegy lebénította. Amikorra pedig az élni akarás újra feltámadt benne – késő volt.

Király Gábor Miklós
Budapest

Brinkmann miért nem Brinkmann?

(Televízió és nyelvtanulás)

Tóthné Korenyák Katalin Brinkmann miért nem Bács? című június 19-én megjelent olvasólevele szerint „egyenesen bosszantó, hogy éveken át folytatott sorozatokban megszokott szereplő más (szinkron) hangon szól a tévénézőkhöz". Véleménye szerint „ha már Európa felé haladunk, legalább a közismert és közkedvelt, gyakran látott külföldi színészeknek maradjon ugyanaz a hangjuk". Olvasótársam e meghökkentő képzettársításának (ti. Európa és a szinkronhang) a konklúzióját levele végén is levonja: „legyen a jövőben is a megszokott hangjuk külföldi kedvenceinknek". Félreértés ne essék: a „megszokott hangon" a szerző a magyar szinkronhangot érti, nem pedig a német, angol, francia, olasz, orosz stb. nyelvű filmek szereplőinek eredeti hangját.

Hogy a T. K. K. által használt fordulatot használjam, „Talán nem (én sem) vagyok egyedül azzal az ötletemmel", mely szerint számos európai és tengerentúli ország televíziójának példájára a magyar állami televízióban a jövőben az idegen nyelvű filmeket általában az eredeti hangjukkal vetítsék, és ennek megfelelően feliratozzák, tehát a filmeket csak kivételes esetekben szinkronizálják.

Honfitársaink idegennyelv-tudása – tisztelet a ritka kivételnek – rendkívül szegényes és felszínes, s anyanyelvünk ráadásul szókincsében és grammatikai felépítésében – például a rokon finnel és észttel együtt – közismerten kis nyelvi szigetet képez az indoeurópai népek nyelvének tengerében. Különösen a legfogékonyabb korosztálynak, az iskolásoknak lenne roppant fontos, hogy a nem magyar nyelvű műsorokat ne népszerű hazai színészeink jellegzetes hangszíne és hanghordozása alapján ismerjék fel, hanem egyre több angol, német vagy más nyelvi szó, kifejezés felismerésének örüljenek.

Kis népeknek megengedhetetlen a nyelvi bezárkózás, még ha azok nyelvileg a nagy európai nemzeteknek édestestvérei is. Számos európai országban (Benelux-államok, egész Észak-Európa stb.) mindezt már évtizedekkel ezelőtt felismerték: a szinkronizálás ezek televízióiban teljességgel ismeretlen. A mi televíziónk tudtommal ma már olyan korszerű feliratozó gépekkel rendelkezik, amelyek biztosítani tudják a zavartalan, élvezhető szövegolvasást. S még megemlíthetek egy 1992-ben végképp nem elhanyagolható szempontot: a feliratozás jóval olcsóbb a szinkronizálásnál. Végezetül, például finn minta alapján azt is megfontolandónak tartanám, ha televíziónk nagyritkán nemcsak feliratos, hanem szinkronizált változatát is elkészítené egy-egy jelentősebb külföldi filmnek, s ekkor nyilván adhatná a két változat egyikét mondjuk a Képújság (Teletext) 666. oldalán.

Z. Borcza Ágnes
Budapest

*

Gyorsolvasási kényszer

Szeretem a tévé Híradó záró adását: a BBC, a ZDF vagy az Antenne 2. hírösszefoglalóját. Érdekes összehasonlítani szempontjaikat a mienkkel; hogyan súlyozzák az eseményeket és mennyire kerülnek előtérbe más világrészek – Afrika, Ázsia – gondjai is.

Az adások feliratozása nem szolgál egyértelműen örömömre. Ha a nyelvet értem, persze mindegy, milyen hosszú ideig látható a képen a magyar szöveg. De ha magyarázatként a magyar szövegre szorulok, bizony bosszant, ha pillanatok múlva lekapják – néha több sort is. Az is kellemetlen, hogy a nézőnek választania kell: vagy a képet nézi, vagy a szöveget olvassa. Így tájékozódása bizony nem teljes.

(-s -a)

Önvizsgálatra van szükségünk

Ahogy lezajlott a békés, ám látványos rendszerváltozás, úgy kezdtünk reménykedni sorsunk jobbra fordulásában. Vártuk a gazdasági fellendülést, a szabad szót, a nyílt és őszinte közmegnyilatkozásokat. Aztán nyakunkba szakadtak a kijózanító tények, számadatok gazdaságunk helyzetéről, és olyan fogalmakkal ismerkedett a hétköznapi ember, mint bruttó és nettó adósságállomány, GDP, infláció, munkanélküliségi ráta stb. Majd jött a rossz közhangulat, türelmetlenség, és sokan nem minden alap nélkül a tisztes emberi kommunikáció sírját vélik látni. Hogyan jutottunk idáig, s hogyan lehetne továbblépni? A gazdasági vonatkozásokról éppen eleget hallunk (bár ritkán az egyszerű ember nyelvén), helyzetünk emberi vonatkozásairól azonban kevesebb szó esik.

A magyarság olyan történelmi múlttal rendelkezik, melyben a nemzeti öntudat – mint az önálló és egészséges fejlődést biztosító önépítés előfeltétele – soha nem teljesedett ki igazán. Bár voltak reményteli korszakok. Eredményeink azonban mindig felemásak voltak, mint ahogy a két háború közti sziporkázó szellemi mozgalmak hullámai is megtörtek az ismert történelmi fordulatokon.

Most azonban más a helyzet. Meg kell tanulnunk saját lábunkra állni, miután 40 évig önálló és építő gondolatainkat lenyirbálták, sőt gyakran meg is torolták. Önsajnálatunk azonban minden tény ellenére is hamis, hiszen most nincs, aki fejünkre üssön. És éppen szellemi, erkölcsi, lelki mélypontunk lehet a reformok kerékkötője. Ebből a helyzetből azonban ki kell mozdulnunk, és ki is tudunk.

Ehhez mindenekelőtt *önvizsgálatra* van szükségünk. Széchenyi ebben is példát mutatott. Ha ismerjük hibáinkat, pozitív tulajdonságainkat egyéni életünkben és történelmi távlatban országunk és népünk sorsán keresztül is, akkor létrejöhet az a harmónia, mely száműzi tudatunkból a torzulásokat. Akkor a helyes én- és önképpel megszűnik a fellelhető kisebbségi önsajnálat alulértékelő érzése és az itt-ott felülkerekedő túlértékelés is. Így egyensúly teremtődhet nemzettudatunkban, hiszen *reálisan* látjuk képességeinket, esélyeinket. Csak az így kialakult, önvizsgálatunk eredményeként létrejövő objektivitással tudjuk *reális* és *elérhető* céljainkat és feladataink is meghatározni.

Ha tehát egy nemzet nem ismeri *valós* önmagát, és nincs ebből fakadó önbizalma, akkor bármilyen feladatot is kitűzhet maga elé, azok felemásan vagy sehogyan sem fognak megvalósulni. Mert az „ép testben ép lélek" örök igazsága megfordítva is igaz. Ez az önvizsgálat éppen ezért az egyénből kell hogy kiinduljon. A végeredmény pedig az az *önmeghatározás* lesz, amely először a helyes énképet, és csak utána az elvégzendő feladatokat rajzolja meg. Tudatosan és módszeresen.

Nem érvelhet senki azzal, hogy már nyakig benne vagyunk a változásokban, és a dolgok mennek a maguk útján efféle nyakatekert teoretikus manőverek nélkül is. Akik ezt mondják, azoknak valószínűleg érdekük a káosz, mert ebből reménlnek sikert kovácsolni. Pedig az önvizsgálat nem ördöngösség: ki-ki elvégezheti a nap végén mintegy összegzésként vagy folyamatosan, de mindenképpen rendszeresen és őszintén. A lényeg, hogy reális világképe alakuljon ki mindenkinek. És akkor az egészséges egyéni törekvések a társadalom önműködő mechanizmusában közösségi értelmet is nyernek. És az eredmény sem marad el.

Kerék Szabolcs

„Ilyen otthonban szeretnék lakni"

Tiborszállás az ország északkeleti csücskében van. Egészen a román határ közelében. A kis Kraszna folyó választja el attól az erdőtől, ahol az egykori Károlyi-kastély jelenleg száz időskorúnak ad békés, csendes otthont. A környezet szinte elragadó. Egy külföldi ismerősöm mondta – amikor ott élő anyósát meglátogattuk – : idős koromban ebben az otthonban szeretnék lakni.

Ám ott nemcsak a környezet szép, hanem a családias légkör is, amit *Fehér* Antal vezetésével az intézet dolgozói megteremtettek. Ő igazi hivatástudattól vezérelve keresi a lehetőségeket, hogy a hétköznapok egyhangúságába belevigyen valami színt és változatosságot. Így került szóba – ahogy kölcsönösen egymás munkájáról beszélgettünk –, hogy hittanos gyerekek csoportjával, akikkel tavaly Svájcban is jártunk, nem adhatnánk-e műsort az öregeknek? Erre július 18-án egy tízfős csoporttal megjelentünk az otthonban, ahol már nagyon vártak bennünket. A gyerekek citerán, villanyorgonán játszottak, magyarul és németül is énekeltek. A sikert elsősorban a szemekben felcsillanó könnyek mutatták. Az egyik idős hölggyel el is beszélgettünk németül. A hölgy meghatottan mondta, hogy utoljára szüleivel és nagyszüleivel beszélt anyanyelvén.

A gyerekek fellépését mindenki lelkes örömmel fogadta, és máskor is várják őket. Nem csoda, hisz sokakat egyáltalán nem látogatnak még a családtagok sem. Mind az időseknek, mind a gyerekeknek élmény volt e találkozás és rájuk is vonatkoznak a Biblia szavai, mely szerint: aki mást felüdít, maga is felüdül.

Szűcs József
református lelkipásztor
Tisztaberek

Inkább erősítsük

A Magyar Nemzet 1992. augusztus 7-i számában az „Önvédelem" című vezércikket olvasva feltűnt nekem a fiatal demokrata politikus nyilatkozata, aki azt szeretné, ha az összes rendőrt leszerelnék. Ne kapjon túl sok jogosítványt a rendőrség, mert ha szerepe túl súlyos lesz, veszélybe kerülhet a demokrácia. Meglepődtem ezen a kijelentésen, szerintem a rendőrség erősítése a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a rablás, a garázdálkodás stb. megszüntetését, feszámolását segítheti elő. Nem tudom, hogy ezért miért kerülhet veszélybe a demokrácia?

A bűnözés különböző formái nagy méreteket öltöttek hazánkban is. S ahogy a sajtóból tudjuk, hazánk már nem tranzitország a bűnözés terén, hanem szervezett „nyugati stílusú" bűnözés van már itt is. Tehát nem leszerelni, hanem technikában, szakértelemben, szervezeti felállásban minden szempontból inkább erősíteni kell a rendőrséget. A sajtóban megjelenő hírekből is kitűnik, hogy a rendőrség az utóbbi időben a bűntények felderítésében javuló munkát végez.

Török Géza
Miskolc

Kivonatosan

– Rövid időn belül kétszer is írtak a közelünkben lévő László Kórházról, csak az a baj, hogy egyszer így, másszor úgy titulálták. Holott már közölték a múlt évben, hogy visszakapta régi nevét: Szent László Kórház. Miért nem használjuk következetesen a kórház valódi nevét?

Kóbor Alajosné,
Budapest

– Ez év október 18-án lesz harmincnégy éve, hogy telefonigénylésemet beadtam. Többszöri írásbeli érdeklődésemre elutasító választ kaptam. Kedvezményes hálózatfejlesztést határoztak el lakókörnyezetemben 1988-ban, 65 000 forintért. Hogy ezt az összeget miért nem fizettem be, nem részletezem. A hálózatfejlesztést végrehajtották, és 1991 őszén az összeget befizetőknek a telefont bekötötték. A Magyar Távközlési Vállalat 1991. májusi értesítése alapján, idézem: – „Ön a felszerelési helyre irányadó műszaki egységen az 1958. október 18-án beérkezett igénye alapján az 1. várakozó." Az irányadó műszaki egység a kertünk sarkán felállított oszlopon elhelyezett szekrény. A 33 éves igénylést miért nem lehetett 1991-ben figyelembe venni?

Pécsy Albertné
nyugdíjas, Budapest

– Ülök a tévé előtt és próbálom felfogni a látottakat meg a hallottakat. Próbálom megtudni, hogy az éppen valamiről nyilatkozó ki, hiszen azért kérdezik, mert tud valamit. Én is szeretném tudni, hogy ki a kérdezett. Nyilván van neve, de ezt sajnos nem lehet látni, mert ha történetesen fehér ing van rajta, a betű fehér, ha viszont sötét a ruhája, a betű is sötét a feliraton. Van tehát még korrigálni való.

Dr. Dévai Lászlóné,
Budapest

– Július 30-i számuk mellékletében cikk jelent meg, amely 4, 5, 6 és 7-es metróvonalak építését javasolja. Szerintem 1996-ig se idő, se pénz ilyen sok metróvonal kiépítésére. Ha metrót építünk a világkiállítás elősegítésére, az csakis rövid vonal lehet és mindkét irányban később (1996 után) meghosszabbítható. Javaslom tehát egy rövid kiállítási metró építését a csepeli szigetcsúcs és a Műegyetem–Gellért Szálló útvonalon a világkiállítás bejáratánál létesített állomással. Azok a külföldi autós vendégek, akik a Csepel-sziget északi végében létesített óriás autóparkolóban helyezik majd el autójukat, ezen a metrón mehetnek a kiállítás bejáratához.

N. O.
Budapest